

Hoe overleef ik mijn vluchteling leven

Fariba Rhmaty

Lezing gehouden op de studiemiddag “Diversiteit in beweging”, 3 April 2007 te Amsterdam

Gestrand in Nederland

Zaterdag 18 maart 1984 om 13.00 uur landde Turkish Airlines op Schiphol. Ik had nog 3 uur de tijd om over te stappen op een Amerikaans vliegtuig om naar de Verenigde Staten te gaan. Na een tijdje zoeken naar de goede gate, hoorde ik een agent zeggen:

Mevrouw mag ik uw paspoort zien.

Ik was heel erg geschrokken maar ik moest kalm blijven en niet laten merken dat ik bang was.

Yes sir, please.

Na een aandachtige blik van de agent in mijn paspoort zei hij dat ik niet verder mocht reizen. Want mijn paspoort was niet geldig. Ik moest met hem mee naar zijn kantoor gaan.

Mijn smokkelaar had mij gewaarschuwd voor de gevangenis op Schiphol die achter een groot aquarium zou zijn. Onderweg naar het kantoor was ik erg onrustig en gespannen. Ik probeerde te traceren of ik naar de gevangenis gebracht werd of niet.

Gelukkig, het was niet zo. Na een aantal minuten zat ik in een kantoor met een aantal marechaussee agenten.

Mevrouw u moet in Nederland asiel aanvragen want uw reisdocument is niet in orde en dat betekent dat u niet meer verder kunt reizen.

Maar meneer, ik wil helemaal niet in Nederland blijven, ik wil naar mijn familie in de VS!

Helaas, mijn argument was niet voldoende om weg te kunnen komen. Er was geen andere mogelijkheid dan in Nederland asiel aan te vragen.

Het was zaterdag. Op zaterdag en zondag werken het ministerie van justitie en het vluchtelingenwerk niet. Ik moest dus op de stoelen van Schiphol wachten voordat ik maandag (verplicht) asiel aan kon vragen.

Het waren twee angstige en onzekere dagen. Aan de ene kant wist ik dat mijn familie in de VS en Iran erg ongerust waren omdat ik niet bij de familie in de VS aangekomen was aan de andere kant wist ik niet wat het betekende om asiel aan te vragen. Wat gingen ze met mij doen? Wat zijn hun verwachtingen dat ik doe? Kom ik ooit uit dit land weg? Zal ik nog ooit mijn familie zien? Er waren duizend en een vragen waar ik op dat moment geen antwoord op had.

In bange afwachting

Na deze eerste kennismaking met de Nederlandse samenleving en na mijn asielaanvraag op de maandag daarop werd ik in Amsterdam met 6 andere Iranese jongens gehuisvest in een 3 kamerappartement in Amsterdam-Oost. Het was leuk om met een aantal landgenoten in een appartement te zijn maar wegens de verschillende politieke visie van de iedereen en de angst dat een van hen spion van het Iranese regime was, gaf mij een onveilig gevoel. Toch heb ik een paar leuk vriendschappen van deze tijd overgehouden.

De eerste periode was ik constant bezig om de mogelijkheid te creëren om toch naar de VS te gaan maar na een tijdje bleek dat het in de asielprocedure niet zo makkelijk, eigenlijk onmogelijk, is om weg te gaan.

In die tijd geloofd ik en met mij vele Iraniërs dat de fanatieke islamitische regering niet langer dan 2 á 3 jaar aan de macht zou blijven, dus ik was ervan overtuigd dat binnen 2 jaar de politieke situatie in mijn land zou veranderen en dat niemand mij tegen kon houden om naar mijn eigen land terug te gaan.

Dus ik bleef hopen om terug te gaan, maar eind augustus 1984 bleek dat de Iraanse regering met steun van een aantal andere landen, met name Rusland en Duitsland, een meer stabiele politieke en economische positie gekregen had. Dat was voor mij een grote teleurstelling en

een harde klap .Op geen enkele manier was de terugkeer naar mijn vaderland nu nog mogelijk. Dus moest ik accepteren dat ik niet meer terug kon. De enige mogelijkheid voor mij was om te proberen vooruit te komen in mijn gastland en hier mijn toekomstplannen te maken. Dus vanaf dat moment (september 1984) begint voor mij het psychologische proces van de migratie. Akhtar (Amerikaanse psychoanalyticus) vergelijkt het psychologische proces na migratie met de ontwikkelingsgang van kind tot volwassene. Ik voelde me een peuter die haar vertrouwelijke patronen moest loslaten, afscheid moest nemen van mijn oude normen en waarden en tegelijkertijd moest leren op mijn eigen benen te staan. Ik miste de zekerheid en aanwezigheid van mijn moeder die een kind in die fase erg nodig heeft, het was een fase van verlies en rouwen, van op zoek naar een nieuw bestaan en een nieuwe identiteit.

De eerste stap op de weg naar zelfstandigheid voor een kind is leren om te communiceren. Dus moest ik de Nederlandse taal leren en kennismaken met de Nederlandse normen en waarden. Dit ging gepaard met veel onzekerheden en ambivalenties en ook moeilijkheden.

Want, na het leren van de taal en mijn oppervlakkige kennismakingen met de nieuwe normen en waarden stond ik wel voor de grote keus over mijn toekomst die mijne nieuwe identiteit vorm zal moeten geven.

Wat wil/kan ik worden. Wie wil ik zijn

Volgens Akhtar is deze tweede fase in de migratie een fase waarin de elementen van scheiding en het opbouwen van een eigen identiteit een grote rol spelen (Akhtar, 1995). Van Bekkum (1996) noemt deze fase de liminele fase. In een liminele periode ziet iemand zich voor de taak gesteld in een vreemde omgeving een nieuw leven op te bouwen. Kitlyn Tjin A Djie noemt het een verwarrende fase waarin niets zijn eigen plek meer heeft. Dus ik zat in mijn verwarrende liminele fase in een vreemde omgeving met de moeilijke taak het opbouwen van een nieuw leven alleen, zonder mijn vertrouwde netwerk.

Als vluchteling blijf je altijd nog hoop houden(als is het ook maar een kleine beetje) dat jij ooit misschien terug gaat naar je vaderland. Dus in mijn opleiding en studiekeuze probeer ik daar rekening mee te houden. Het

moest een opleiding zijn die zowel hier als daar bruikbaar is. Mijn onzekerheden en ambivalentie hierdoor was erg groot(dus ik schakel de opleidingsadviseur van de Vrije Universiteit in om mij te helpen om mijn keuze te maken). Zij adviseerde mij om een richting te kiezen die ik zelf erg leuk vond, zonder dat ik aan moeilijke dingen hoefde te denken of in mijn besluit behoefde te betrekken (een typisch Ik-cultuur advies). Ik vond het maar een raar advies, hoe kan ik nu alleen aan mijzelf denken? dat heb ik nooit geleerd. Dit was mijn eerste kennismaking met de Ik cultuur.

Na een lange tijd van twijfels nam ik de beslissing en begon ik met de studie psychologie op VU. Na een jaar studie begon er een oorlog tussen Iran en Irak. Toen kreeg ik weer hoop voor mogelijke terugkeer naar mijn vaderland, dus het eerste wat bij mij opkwam was dat ik mijn studierichting moest veranderen om straks, na de oorlog en mijn terugkeer naar mijn vaderland de oorlogslachtoffers beter te kunnen helpen. Dus zo gezegd en zo gedaan.

Ik ben gestopt met psychologie en begon met Fysiotherapie (want na de oorlog heb je veel fysiotherapeuten nodig, dacht ik). Na anderhalf jaar werd ik weer met de harde realiteit geconfronteerd dat de oorlog op niets was uitgelopen en dat terugkeer onmogelijk was. Ik moest weer rouwen over het verlies van mijn stiekeme hoop van terugkeer. Het was pijnlijk en niet makkelijk.

Ik moest weer accepteren dat de terugkeer naar mijn eigen land absoluut niet mogelijk was. Dus moest ik weer mijn toekomstplannen veranderen. De enige manier die mij op dat moment kon helpen verder te leven was om een studie af te maken .

Mijn pijn kon dragelijk worden als ik een opleidingen kon kiezen om daarmee mijn landgenoten hier in Nederland te helpen. Dus met deze gedachte en uitgangspunten kwam ik bij de sociale academie terecht.

Je bent en blijft een vluchteling

Het vluchtelingenbestaan is vol met onzekerheden. Niet alleen voor de eigen veiligheid en lot, maar ook voor het lot van de familieleden en vrienden die hij/ zij achtergelaten heeft. Deze onzekerheden gaan vaak gepaard met schuldgevoelens omdat men zelf het geweld wel overleefd heeft. Dus de gebeurtenissen en

nieuws vanuit het land van herkomst vooral als het over het leven van familie leden gaat kan de vluchteling in ballingschap uit balans brengen (Shila Melzak psychotherapeut in Londen).

Ik was blij met mijn opleidingskeuze. Ik kon mijn studie goed aanpassen met de praktijk om mijn landgenoten (asielzoekers/ vluchtelingen) de steun te bieden die ze nodig hadden.

Toen kwam het afschuwelijke nieuws over een gebeurtenis vanuit mijn land. Een van de kantoren van mijn politieke partij kwam in de handen van de islamitische regering en er werden 12 van mijn kameraden met name 3 van mijn beste vrienden opgepakt. Alle geheime adressen van leden kwamen in de handen van de regering. Opzoek naar mij hadden ze in mijn plaats mijn broer van 13 opgepakt en meegenomen. Een beste vriend van 21 jaar oud was meteen opgehangen en mijn broer had levenslang gevangenis straf gekregen en het lot van een aantal waren nog onduidelijk.

Het gevoel van machteloosheid, schuldgevoel en boosheid was enorm. Ik was weer uit mijn balans, in zo een angstige situatie had ik een steunend systeem en een beschermjas (zoals Kitlyn Tjin A Djie dat noemt) heel hard nodig om op terug te kunnen vallen, maar helaas dat was toen niet het geval.

Als vluchteling ben je gewend in moeilijke tijden weer een nieuwe overlevingsstrategie te creëren om verder te kunnen leven. Mijn overlevingsstrategie was het vluchten naar de boeken en dag en nacht te studeren totdat er geen ruimte meer over was om te piekeren en verdrietig te zijn.

Door deze overlevingsstrategie van mij (hard studeren) had ik langzamerhand een speciale positie in mijn klas en school gekregen. Ik werd gewaardeerd en gerespecteerd. Mijn nieuwe identiteit begon een vorm te krijgen.

De liminele fase

In de tussentijd waren de omstandigheden in mijn land Iran veranderd. De oorlog was gestopt en een aantal van mijn familieleden waren gevlucht en ze waren op een veilige plaats terecht gekomen.

Ik zat in een fase dat ik me opnieuw kon hechten en aanpassen aan het nieuwe systeem, fase van re-integratie. Ik had een goede baan van mijn opleidingsniveau en een groot sociaal netwerk dat verrijkt was met veel Nederlandse vrienden en vriendinnen. Totdat in 1996 mijn

vader plotseling overleed. Dit was voor mij een groot verlies en bracht mij weer in een vreselijke verwarrende en moeilijke fase. Ik had de wens om terug te keren naar mijn oude vertrouwde systeem met bijbehorende tradities en rituelen om te kunnen rouwen.

Tegelijkertijd was ik woedend omdat de politieke situatie in Iran me in steek liet en ik niet in mijn Iran bij mijn familie kon zijn. Ik voelde me ontworteld, ik was niet hier en niet daar. Mijn nieuwe opgebouwde identiteit gaf mij geen voldoening en ook niet voldoende basis om in zo'n verwarrende fase goed te kunnen functioneren en mijn dagelijkse leven te continueren. De consequentie daarvan was, dat ik voor een tijdje van de rails raakte en vast kwam te zitten.

De scheuring met je cultuur en de verwarring die daarop volgt tijdens en vlak na de migratie vraagt inbedding in een groep (zie ook Kitlyn Tjin A Djie, 2003).

Ik was nog niet ingebed in mijn nieuwe land. Ik had voordat ik uit de rails raakte en vast kwam te zitten nog geen beschermjas kunnen vinden om mij op te kunnen vangen.

Via transculturele supervisie tot transculturele systeem therapeut

In die tijd zat ik op de VO opleiding. Doordat het vluchten naar de boeken en studeren mijn enige houvast was, had ik besloten toch de supervisie van de VO door te zetten en hierdoor kwam ik bij Kitlyn Tjin A Djie terecht. Het was bij haar heel anders, ik zat niet als individu in de supervisie, mijn familie zat er ook bij. Niet alleen mijn ouders maar ook mijn grootouders ooms en tantes als dat nodig was. Ik had er af en toe moeite mee hoe Kitlyn mijn hele systeem erbij betrok. In mijn opleidingen tot nu dan, had ik geleed dat de individuele wensen en doelen belangrijk zijn in onze ontwikkelingen. Het ging meestal over de autonomie en loskomen van je gezin, hooguit werd af en toe het kerngezin erbij betrokken. Maar Kitlyn had mijn hele systeem erbij gehaald.

Ik weet nog dat ik haar vroeg hoe lang zij in Nederland woonde en of zij haar studie wel in Nederland gevolgd had, om zeker te weten dat zij op de hoogte is van de referentiekaders in de Nederlandse scholen. Want zij deed zo anders dan anderen.

Het heeft niet zo lang geduurd totdat ik mij meer bij haar thuis ging voelen en haar aandacht en zorgvuldigheid gaf mij het gevoel van een oudere zus. Door deze ervaringen kwam ik meer in aanraking met de transculturele systeemtherapie.

Later heeft Nel Jessurun als docent en leertherapeut een belangrijke rol in mijn persoonlijk en professionele ontwikkeling gespeeld. Zij heeft mij een gevoel van "het mag" gegeven en geprobeerd mij in te bedden. Hierdoor werd ik gesteund om mij verder als een transculturele systeemtherapeut te ontwikkelen.

Toen ik in 2005 gevraagd werd of ik bij het collectief wilde komen, heb ik een warme deken over mijn heen gekregen. Ik mocht na 23 jaar leven in het buitenland bij een groep horen die mij waardeert om wie ik ben en wat ik doe. Hierdoor werd ik ingebed in een groep die mij persoonlijke en professionele houvast en veiligheid biedt.

Afgesneden worden van je vertrouwde wereld geeft een wond. Het beste wat met een wond kan gebeuren is dat het een litteken wordt. Met een litteken valt goed leven, een wond die niet goed geneest blijft pijn doen en kan ontsteken (Akhtar, 1995).

Ik realiseer me dat mijn wond van migratie de basis is van mijn inbedding en een motor van mijn proces.

In mijn werk als systeemtherapeut doe ik er alles aan om de wonden van mijn migranten- en vluchtelingcliënten te veranderen in een litteken door in te bedden in zijn /haar cultuur en vandaar uit hulp te bieden in het verwerking van hun pijnlijke en angstaanjagende ervaringen.

Referenties

- Akhtar, S. (1995). *A Third Individuation: Immigration, Identity, and the Psychoanalytic Process*. *Journal of the American Psychoanalytical Association* **43**, 1051-1084.
- Bekkum, D. van, Ende, M. van den, Heezen, S. & Hijmans van den Bergh, A. (1996). *Migratie als Transitie: Liminele kwetsbaarheid van migranten en implicaties voor de hulpverlening*. In: Jong, J. de & Berg, M. van der, *Handboek Transculturele Psychiatrie en Psychotherapie*, Lisse: Swets & Zeitlinger, pp. 35-60.
- Tjin A Djie, K. (2003). *Beschermjassen. Een wijze van hulpverleners waardoor ouders en kinderen uit Wij-systemen worden ingebed in hun familie en cultuur*. *Systeemtherapie* **15 (1)**, 17-39.